

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

*The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and
Education Research*

Sayı/Issue 16 (Haziran/June 2024), s. 279-296.

Geliş Tarihi-Received: 22.05.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 08.06.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1488533

Türkmen Türkçesi Gramerleri Temelinde Modal Sözlerin Sözcük Türleri İçerisindeki Konumu Üzerine Öneriler

*Proposals on the Position of Modal Words Within Word Types: Based on
Turkmen Turkish Grammar*

Savaş ŞAHİN*
Selcen KOCA**

Öz

Kiplik, konuşurun önermeye veya önermenin tanımladığı duruma ilişkin öznel görüş ve tutumunun ifadesidir. Konuşurun bir duruma veya cümlenin içeriğine ilişkin bilişsel, duyuşsal veya istemsel bakış açısını gösteren kiplik, konuşurun iletişimle ilgili tavrını belirten göstergelerdir. Anlamsal bir kategori olarak değerlendirilen kiplik; morfolojik, sözcüksel, söz dizimsel, prozodik araçlarla veya farklı kategorilerin kombinasyonu ile çeşitli şekilde işaretlenebilir. Kiplik işaretleyicileri arasında yer alan modal sözler, konuşurun önerme ve olgulara karşı bakış açısını gösteren; kelime, kelime grubu veya cümlenin anlamına ek bir anlam nüansı katan yardımcı sözcüklerdir. Türkçe literatürde modal sözler farklı tanım ve izahlarla, oldukça çeşitli anlamsal kategorilerle sınıflandırılmaktadır. Aynı zamanda modal sözlerin ayrı bir sözcük kategorisi oluşturup oluşturmadığı veya başlı başına bir sözcük kategorisi değilse hangi sözcük türü içerisinde ele alınması gerektiği konusu da tartışmalıdır. Bu durum Türkmen Türkçesi için de geçerlidir. Türkmen Türkçesi gramerlerinde, modal sözlerin ele alınışı ve değerlendirilişinde birbirinden farklı yaklaşımlar tespit edilebilmektedir. Özellikle modal sözlerin yapısının ve türünün tanımlanması, işlevlerinin belirlenmesi ve sınıflandırılması gibi hususlar Türkmen Türkçesi gramerlerinin tartışmalı meseleleri arasındadır. Türkmen Türkçesi gramerciliğinde modal sözleri müstakil bir sözcük kategorisi olarak değerlendiren, mevcut sözcük kategorileri içerisinde ele alan veya tamamen farklı bir dil bilimsel düzeyde enklitik olarak etiketleyen çeşitli yaklaşımlar söz konusudur. Bu çalışmada, Türkmen Türkçesi gramerlerinde modal söz kavramının nasıl tanımlandığı, hangi ölçütlerle nasıl sınıflandırıldığı ve hangi sözcüksel türlerle değerlendirildiği incelenerek modal sözlerin hangi kategoriye dâhil edilmesi gerektiğine dair öneriler sunulacaktır. Konunun aydınlatılması için çalışmanın girişinde kısaca kip, kiplik ve modal söz kavramları üzerinde durulacak; Türkçe literatürdeki genel eğilimi ortaya koymak için diğer modern Türk lehçelerinde konuyla ilgili yaklaşımlara değinilecektir. Çalışmanın temel amacı, özelde Türkmen Türkçesinde, genelde ise tipolojik olarak Türkçede heterojen bir gruba işaret eden modal sözlerin dil bilimsel kategoriler içindeki yerinin belirlenmesidir. Burada modal sözlerin sözcük kategorisindeki yerinin belirlenmesi için özellikle yardımcı/işlevsel sözcük kategorisi altında yer alan diğer türlerle (edat, bağlaç, ünlem, enklitik) karşılaştırma yoluna giderek bir sonuca ulaşılmaya çalışılacak, konu üzerindeki tartışmalara yeni bir bakış açısı önerilecektir.

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, e-posta: savassahin@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4462-9006.

** Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: selcenkoca@hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4195-9157.

Anahtar Kelimeler: Modal söz, Türkmen Türkçesi, kiplik, kip, enklitik.

Abstract

Modality is the expression of the speaker's subjective opinion and attitude regarding the proposition or the situation described by the proposition. Modality, which shows the speaker's cognitive, sensory or volitional point of view regarding a situation or the content of the sentence, are indicators that indicate the speaker's attitude towards communication. Modality is considered as a semantic category and it can be marked variously by morphological, lexical, syntactic, prosodic means or by combination of different categories. Modal words, which are among the modal markers, show the speaker's perspective on propositions and facts. They are auxiliary words that add an additional nuance of meaning to the meaning of a word, word group or sentence. In Turkish literature, modal words are classified into quite a variety of semantic categories with different definitions and explanations. At the same time, it is also controversial whether modal words constitute a separate word category or, if not a word category in itself, in which word type they should be considered. This is also valid for Turkmen Turkish. In Turkmen Turkish grammars, different approaches can be detected in the handling and evaluation of modal words. In particular, issues such as defining the structure and type of modal words, determining their functions and classifying them are among the controversial issues of Turkmen Turkish grammar. There are various approaches in Turkmen Turkish grammar that evaluate modal words as an independent word category, handle them within existing word categories, or label them as enclitics at a completely different grammatical level. In this study, how the concept of modal words is defined in Turkmen Turkish grammars, how it is classified, with what criteria, and with what lexical types it is evaluated, will be examined and suggestions will be made as to which category modal words should be included. In order to shed light on the subject, the introduction of the study will briefly focus on the concepts of mood, modality and modal word. In order to reveal the general trend in Turkish literature, approaches on the subject in other modern Turkish dialects will be mentioned. The main purpose of the study is to determine the place of modal words, which indicate a heterogeneous group in Turkmen Turkish in particular and typologically Turkish in general, within grammatical categories. Here, in order to determine the place of modal words in the lexical category, we will try to reach a conclusion by comparing them with other types (preposition, conjunction, interjection, enclitic), especially under the auxiliary/functional word category, and a new perspective will be proposed to the discussions on the subject.

Keywords: Modal words, Turkmen Turkish, modality, modal, enclitic.

Giriş

Modal sözlerin bir gramer kategorisi olarak araştırılmasına 20. yüzyılın ortalarında, Rusya'da başlanmıştır. Modal sözlerin diğer sözcüklerden farklı bir kategoride incelenmesi gerektiğini ilk kez savunan Rus bilim adamı N. K. Dmitriev'dir. Dmitriev'den sonra A. Aslanov, Ə. Cavadov, F. Zeynalov, Z. Əlizadə gibi bilim adamları; modal sözleri yardımcı sözcüklerin bir çeşidi olarak değerlendirmeye başlamışlar ve bunları yardımcı sözcükler içinde tasnif etmişlerdir (Söyegov vd., 2000, s. 549). Söz konusu sözcüksel alan, Rus gramerciliğinde başta modal/kiplik/kişsel sözler (Rus. *modal'nye slova*) olmak üzere kiplik parçacıkları/kişsel parçacıklar (Rus. *modal'nye casticy*), parantez içi sözcükler (Rus. *vvodnye slova*) gibi farklı terimlerle belirtilmektedir. Bununla birlikte mevcut literatürde, farklı terimlerle işaretlenen bu sözcük türlerini birbirinden veya bağlaçlar, zarflar ve ünlemler gibi teorik açıdan net bir şekilde tanımlanmış kategorilerden ayıracak somut kriterlere dayanan ikna edici, işlevsel bir tasnif yoktur (Arndt, 1960, s. 323).

Rus filologların etkisiyle Türk lehçeleri gramerlerinde modal sözlerin ayrı bir sözcük kategorisi olarak incelendiği görülür. Özbek Türkçesinde kesinlik bildiren modal sözleri inceleyen Aynur Öz Özcan (2009), çalışmasının girişinde modal sözlerin Özbek Türkçesi gramerlerinde nasıl sınıflandırılıp tanımlandığını kısaca ele alır. Buna göre Özbek Türkçesi gramerlerinde kelime türleri; temelde gramatikal anlam olmak üzere morfolojik ve sentaktik nitelikleri bakımından 1. müstakıl sözler (müstakıl sözcükler), 2.

yardemçi sözler (yardımcı sözcükler), 3. modal sözler, 4. ündavler (ünlemler), 5. taklidiy sözler (tabiat taklidi sözcükler) olmak üzere beş kategoriye ayrılmaktadır. Özbek Türkçesinde modal sözler, müstakil sözcüklerden bir kavramı karşılamama ve cümlelerin ögesi olamamaları özellikleriyle; yardımcı sözcüklerden ise sözcük ve cümleler arasında sentaktik ilgi ve ilişki kurmamaları yönüyle ayrılırlar (Öz Özcan, 2009, s. 449-450).

Akunova ve arkadaşlarına göre (2009, s. 7-88) Kırgız Türkçesindeki modal sözler, buldukları cümlelerin tamamını ve tüm yargıyı kapsama özelliğine sahiptir. Semantik açıdan ise cümledeki yargının, herhangi bir eylemin gerçekleşme olasılığını, ihtimalini, zaruretini, inanırılığını, şüpheliliğini, eylemin gerçekleşme durumunun net ya da tahminî olduğunu belirten sözcük türü olarak tanımlanmaktadır.

Kazak Türkçesi gramerlerinde verilen bilgilere dayanarak Biray (2009, s. 357), modal sözlerin özelliklerini sözlük anlamı, biçim bilgisi özelliği, kelime türleri ve benzerlikleri ile söz dizimi olmak üzere başlıca dört grupta özetler. Sözlük anlamı açısından modal sözler, bir nesneyi veya kavramı adlandırma özelliğine sahip değildir, tek başlarına bir anlam ifade etmezler. Anlam bilimsel açıdan modal sözler öznel bir anlama işaret ederler. Biçimsel olarak; isim, sıfat, zarf, ünlem, edatlar ve hatta cümleler modal söz hâline gelebilmektedir. Kelime türleri ve kelime kategorileri içerisindeki yeri bakımından modal sözler cümlelerin ögesi olamadıkları için müstakil sözcüklerden kolayca ayrılırlar.

Çağdaş Türk lehçeleri üzerine karşılaştırmalı çalışmalar ortaya koyan F. P. Zeynalov (1993, s. 411), modal sözleri "kipsel sözler" şeklinde adlandırmış ve modallık (kipsellik) terimini ise "belirli bir iş, hadise, eşya, alamet ve keyfiyet hakkında verilen hükmün gerçekliğini, hakikiliğini tasdik veya inkâr eden, söylenen fikirle ilgili belirli bir iş bildiren mantıksal-dilbilgisel ulam" olarak açıklamıştır. F. P. Zeynalov (1965, s. 8-16), Azerbaycan dilcilerinin modal sözleri kimi zaman edatların, edatları da kimi zaman modal sözlerin içerisinde ele aldıkları bilgisini verir. Zeynalov'a göre (1965, s. 8-16) edatlar ve modal sözler, gerçek anlamlarını yitirmiş; cümle içerisinde yeni bir işlev kazanmıştır. Modal sözlerin çoğunun sabit ses terkihi bulunmamakla birlikte birçok edatın fonetik varyantları vardır. Modal sözler aynı zamanda ara söz veya ara cümle vazifesi de görebilmektedir.

Usmanova (2006, s. 62-128), Başkurt Türkçesinde modal sözlerin konuşanın nesnelere, olaylara, söylenenlere karşı tutumunu bildiren sözcükler olarak cümleye a) onay veya ret; b) zaruret, gereklilik; c) olasılık; d) teşvik, istek; e) tahmin, şüphe, tereddüt vb. anlamlar kattığını ifade eder.

Çuvaş Türkçesinde de modal sözler burada ele alınan Türk lehçelerindekine benzer bir şekilde şu şekilde sınıflandırılır: 1) Kesin beyan, onay, ret ifade eden modal sözler; 2) Gereklilik, zorunluluk ifade eden modal sözler; 3) Tahmin, belirsizlik, tereddüt, şüphe ifade eden modal sözler; 4) Olasılık, imkânsızlık ifade eden modal sözler.¹

Kırım Türkçesinde modal sözler semantik özellikleri bakımından; "olasılık, şüphe ifade eden modal sözler", "ihtimal, emin olma durumunu ifade eden modal sözler", "gereklilik, onay ifade eden modal sözler", "destek izah ifade eden modal sözler", "itiraz, belirsizlik, şüphe, esef, şaşkınlık ifade eden modal sözler" şeklinde sınıflandırılır (Memetov, 2013, s. 576).

Diğer çağdaş Türk lehçelerinden önemli ölçüde farklı bir anlayışla modal sözler, Türkiye Türkçesi gramerlerinde ayrı bir sözcük türü olarak değerlendirilmez. Bununla

¹ Modalniye Slova I Konstruksiy v. Turetskom Çuvaşskom Yazıkah (V. İ. Sergeyev , 2010, s. 16-229) adlı tezde konuya Rus gramerciliği esas alınarak yaklaşmıştır.

birlikte modal sözler, gramerlerde *zarflar, bağlaçlar, ünlem/ünlem edatları, pekiştirme edatları* gibi farklı kategoriler içerisinde ele alınmaktadır (Biray, 2009, s. 340-343; Delice, 2008, s. 157-193).

Rus dil biliminde modal sözlerin ayrı bir yardımcı/işlevsel sözcük türü olduğu kabul edilmekle birlikte konu ile ilgili farklı bakış açılarına dayanan farklı yaklaşımlar ve sınıflandırmalar söz konusudur. Modal sözleri bağlaç kategorisi içerisinde değerlendiren, parçacıkların alt kategorilerine dâhil eden ve yine parçacık kategorisinin alt kategorisi olarak modal sözleri kendi içinde de ayrıca sınıflandıran farklı uygulamalar görülür. Modal sözlerin sıklıkla dâhil edildiği parçacık kategorisi, Rus dil biliminde temel olarak anlam bilimsel açıdan sınıflandırılır. Parçacık kategorisinin alt kategorilerinin tespit edilmesinde ise kısmen anlam bilimsel kısmen de tonlama ve bağlantı gibi özellikler belirleyici olabilir. Başka bir deyişle parçacık kategorisinin alt sınıfları, çeşitli morfolojik türleri içeren, ayırt edici vurgu özelliklerine ve söz dizimsel davranışlara sahip örnekleri barındırır (Arndt, 1960, s. 324).

Yukarıda da belirtildiği gibi modal sözler, Rus dil bilimi ekolünde parçacık kategorisi içerisinde veya bu kategoriyle ilişkili bir şekilde ele alınmaktadır. Bu nedenle burada kısaca parçacık kategorisinin tanımının yapılması ve modal sözlerle ilişkisinin belirlenmesi faydalı olacaktır. V. V. Vinogradov (1938) Rus dil bilimi geleneğinde parçacık teriminin genel ve özel olmak üzere iki anlamda kullanıldığını belirtir. Genel anlamda parçacık, bağlaçlar ve edatlar da dâhil olmak üzere söylem parçacıkları şeklinde değerlendirilir. Bu tanımlamaya göre parçacık kavramı, “yardımcı”, “biçimsel/işlevsel” veya “parçacık benzeri” sözcükler olarak adlandırılan tüm sözcük türlerini kapsamaktadır (Arndt, 1960, s. 324). En genel ifadeyle parçacıklar, tamamen bağımsız olmayan, belirli bir içeriğe ve anlama işaret etmeyen, sözcük veya sözcük gruplarının anlamlarına çeşitli ilave nüanslar katan veya dil bilimsel, mantıksal, ifade ile ilgili ilişkileri ifade etme işlevine sahip yardımcı unsurlardır. Özel ve dar anlamda ise parçacık terimi, yardımcı sözcükler içerisinde açıkça işaretlenmiş edatlar ve bağlaçlar dışında kalan; yarı dil bilimsel, yarı sözcüksel melez özellikleriyle bir yanda zarflar ve modal sözcükler, diğer yanda bağlaçlarla ilişkili bir ara konuma sahip küçük bir sözcük grubunu karşılamaktadır (Arndt, 1960, s. 324). V. V. Vinogradov’a göre (1938), karakteristik olarak Rusça parçacıkların büyük bir kısmının anlamında kipsel nüanslar vardır ve parçacık kategorisi modal sözcüklerin alanına yerleşmiştir (Arndt, 1960, s. 325). Başka bir deyişle, yeni parçacık türleri modal sözcüklerin alanında oluşmaktadır.

Rus dil biliminde parçacıklar içerisinde kiplik anlamlara işaret eden modal sözler, olay ve ilişkilerin gerçekliğiyle ilgili konuşurun nesnel veya öznel tutumunu ifade eden ayrı bir sözlüksel-gramatik sözcük sınıfını oluşturur. Modal sözler; dış özellikleri bakımından zarf, bağlaç, ünlem veya parçacıklara; işlevsel açıdan ise parantez içi sözcüklere veya ifadeye benzemekle birlikte tüm bu kategorilerden ayrı bir sözcük sınıfı şeklinde değerlendirilir (Vinogradov, 1938; Arndt, 1960). Ancak Rus gramerlerinde modal sözleri, benzerlik gösterdikleri diğer yardımcı sözcük türlerinden ayırt etmeyi sağlayacak net ve genel ölçütler belirlenmemiştir.

Çağdaş Türk lehçelerinin hemen hepsinde bir gramer kategorisi olarak ele alınan modal sözler, Türkmen gramerlerinde cümleye kattığı anlam bakımından çeşitli başlıklar altında sınıflandırılarak değerlendirilir. Bu çalışmada, çağdaş dil bilimsel metotların ışığında, modal söz kavramının yeni bir bakış açısıyla hangi kategoriler altında ele alınacağı ve sınıflandırılacağı hususunda öneriler sunulacaktır. Özellikle Rus gramerciliğinin etkisiyle incelenmiş olan modal sözlerin Türkmen Türkçesi gramerlerinde nasıl tanımlandığı ve belirtildiği izah edilecektir.

1. Dil Biliminde Kip, Kiplik ve Kiplik İşaretleyicileri

Kiplik, dil biliminde net ve sınırları kesin olarak belirlenmiş bir dil bilimsel kategori değildir. Konu ile ilgili farklı tanımlama, yorumlama ve sınıflandırma yöntemleri mevcuttur. Aynı zamanda, bazen çok farklı özelliklere sahip biçimsel kategorilerin de kiplik başlığı altında değerlendirildiği görülmektedir (Van der Auwera ve Plungian, 1998, s. 80; Narrog, 2005, s. 165). Dil bilimsel açıdan kiplik genel olarak üç farklı şekilde tanımlanır: 1) kiplik, konuşurun tutumunun veya konuşurun öznel fikir ve duygularının ifadesidir (Lyons, 1968; 1977; Palmer, 1986; Bybee vd, 1994); 2) kiplik, önermeler dışındaki tüm dilsel ifadeleri içeren bir kavramdır (Fillmore, 1968; Gerstenkorn, 1976); 3) kiplik, gerçeklik-gerçek dışılık veya olgusalılık ayrımlarının ifadesidir (Palmer, 1998; Givón, 1995). Bu üç farklı yaklaşımın unsurlarını birleştirerek kipliği tanımlayan ve kapsamını belirleyen bakış açıları da söz konusudur. Belirtilen üç farklı tanımdan en yaygını, kipliği konuşurun tutumunun ifadesi veya daha genel olarak öznel ifadeler olarak değerlendiren izahtır. Buna göre kiplik, konuşurun cümlelerin ifade ettiği önermeye veya önermenin tanımladığı duruma ilişkin görüş veya tutumunun dil bilimsel olarak işaretlenmesidir (Lyons, 1968, s. 308; Lyons, 1977, s. 452). Kiplik, konuşurun cümlelerin içeriğine bakış açısını gösteren, konuşurun iletişimle ilgili tutumunu belirten göstergelerdir. Bu tanımdaki "konuşurun tutumu" ifadesi, en geniş şekliyle, konuşurun bir durma ilişkin bilişsel, duygusal veya istemsel nitelendirmesine atıfta bulunur (Kiefer, 1987, s. 73). Daha kapsayıcı nitelikteki bir diğer kiplik tanımına göre, kiplik önermeden farklı bir düzey, önerme katmanına hâkim olan bir katman şeklinde değerlendirilir (Gerstenkorn, 1976, s. 13). Başka bir deyişle önerme ifade eden cümleler nesnel gerçekleri belirtirken önermeler dışında kalan tüm cümleler kiplik ifadeler olarak öznel yargı ve tutumları göstermektedir. Kiplik tanımında tespit edilen üçüncü yaklaşım, özellikle son yıllarda konuyla ilgili çalışmalarda gittikçe artan bir etkiye sahiptir. Kiplik kavramını gerçek dışılık, olgusalılık, geçerlilik gibi algı durumlarıyla ele alan bu bakış açısına göre kiplik; cümle ile gerçeklik arasındaki ilişki temelinde konuşurun sözün atıfta bulunduğu durumun geçerliliğine ilişkin tutumudur (Lyons, 1977, s. 794; Palmer, 1986, s. 17).² Yukarıda verilen sistematik tanımlamaların yanı sıra kiplik, konuyla ilgili çalışmalarda çoğunlukla örnekler üzerinden veya anlamsal odaklı kiplik sınıflandırmasının ele alınmasıyla açıklanmaktadır. Bu açıdan kiplik; yeterlilik, olasılık, ihtimal, varsayımsallık, zorunluluk ve emir gibi bir dizi anlamsal kavramı kapsayan pratik bir terimdir (Depraetere ve Reed, 2021, s. 207).

Kiplik geleneksel bakış açısıyla söz dizimsel veya morfolojik bir kategoriden ziyade anlamsal bir kategori olarak görülür (Bussmann, 1996, s. 307). Kiplik, diller arasında farklı kodlamalarla ifade edilebildiği gibi hatta bir dil içinde bile kipliği belirten farklı biçimsel kategoriler mevcuttur (Narrog, 2005, s. 188). Kiplik, morfolojik kip kategorisiyle, çeşitli sözcüksel-söz dizimsel kombinasyonlarla (kipsel fiillerin masterlarla kombinasyonu vb.), sözcüksel ifadelerle (modal sözler) ve yan cümle oluşturan ve yüklem olarak hareket eden kipsel anlamlara sahip diğer sözcüklerle (isim, sıfat, fiil türünden), cümle ve yan cümlelerin çeşitli söz dizimsel türleriyle (emir ve koşul cümlelerinin çeşitli formları), tonlama ve prozodi gibi çeşitli şekillerde belirtilebilir (Khomutova, 2014, s. 397). Buna göre kiplik, morfolojik olarak işaretlenebildiği gibi daha ziyade sözcüksel, söz dizimsel veya bu iki göstergenin çeşitli kombinasyonlarıyla ifade edilmektedir.

Kip ve kiplik birbiriyle ilişkili farklı kavramlardır. Daha önce de ifade edildiği gibi kiplik, anlamsal olarak tanımlanan bir kategoriyken kip, birinci işlevi kipliği ifade etmek olan genellikle fiil çekiminde görülen belirli dilsel formları veya paradigmaları ifade eder (Declerck, 1992, s. 188; Frawley, 1992, s. 386). Başka bir deyişle kiplik, kipi semantiği;

² Kipliği cümle ile gerçeklik arasındaki ilişki temelinde değerlendiren yaklaşım, özellikle Rus dil bilimi ekolünde geniş etki alanı göstermiştir (Kristophson, 1994, s. 40).

olgusal olmayan, gerçekleşmemiş olay ve durumların dildeki tanımıdır. Önermelere yüklenebilen öznellik değerleriyle ilişkilendirilen kiplik; olasılık, ihtimal, zorunluluk, gereklilik, onay-izin, yeterlilik, gönüllülük, istek, şüphe, tahmin vb. oldukça geniş bir anlamsal ulamdır. Kip ve kiplik; farklı kapsamlara sahiptir. Pek çok dilde kipliği ifade etmenin tipik araçları kip değil kipsel sistemlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte, kip işaretleyicilerinin tüm işlevleri mutlaka kipliği ifade etmez; öte yandan, kip dışındaki dil bilgisel kategorilerin işaretleyicileri de kipsel kavramları belirtmeye hizmet edebilir (Narrog, 2005, s. 167).

Kipliğin alt kategorilerinin belirlenmesi konusu da tartışmaya ve farklı uygulamalara açık bir konudur. Kipsel anlamları sınıflandırmada çok çeşitli parametrelerin kullanılmasının mümkün olması, literatürde birbirinden farklı kiplik sınıflandırmalarının önerilmesine zemin hazırlamıştır. İlk dönem çalışmalarında kiplik, sıklıkla deontik ve epistemik olmak üzere ikili bir anlamsal sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Buna göre deontik kiplik³; zorunluluk, ahlaki arzu ve onay-izin ile; epistemik kiplik ise çıkarım ve sonuçlarla, daha açık bir ifadeyle, konuşurun belirli bir durumun doğru olduğu, gerçekleşmiş olduğu veya doğru olacağı ihtimaline ilişkin tahminiyle ilgilidir (Traugott, 2011, s. 383). Bybee vd. (1994) ise kiplik için dört alt kategoriden oluşan bir sınıflandırma önermişlerdir: 1) fail odaklı kiplik (deontik kiplik); 2) konuşur odaklı kiplik (edimsel, özellikle onay-izin ve emir); 3) epistemik kiplik (olasılık, ihtimal, çıkarımsal kesinlik); 4) bağlayıcı kiplik (dilek ile amaçlı ve ödünleyici yan cümleyle ilişkilendirilen diğer işaretleyiciler). Bahsi geçen kiplik alt türleri içerisinde konuşur odaklı ve bağlayıcı kiplikler genellikle kip olarak etiketlenir. Yukarıda da ifade edildiği gibi anlamsal bir alan olarak kabul edilen kiplik, biçimsel bir çekim kategorisini belirten kip kavramından farklıdır. Kip; bildirme, dilek, istek ve zorunluluğu içerir. Bunlar arasında bildirme, büyük ölçüde gerçek ve olgusal olaylar için diğerleri ise olgusal olmayan olaylar için kullanılmaktadır (Palmer, 2001). Kipliğin sınıflandırılmasında işletilen bir diğer yöntem; kipliği dinamik, deontik ve epistemik olmak üzere üç gruba ayırır (bk. Huddleston ve Pullum 2002).

2. Türkmen Türkçesi Gramerlerinde Modal Sözler

Türkmen Türkçesi gramerlerinde, modal sözlerin ele alınışı ve değerlendirilişinde farklı yaklaşımlar söz konusudur. Özellikle modal sözlerin yapısının ve türünün tanımlanması, işlevlerinin belirlenmesi ve sınıflandırılması gibi hususlar Türkmen Türkçesi gramerlerinin tartışmalı meseleleri arasındadır. Başka bir deyişle, Türkmen Türkçesi gramerlerinde modal sözlerin ayrı bir sözcük türü olarak kabul edilip edilmeyeceği, modal sözler ayrı bir sözcük kategorisi oluşturuyorsa hangi sözcük türleri içerisinde yer aldıkları, hangi türden sözcüklerin modal kategorisinde değerlendirileceği, modal sözlerin işlevleri bakımından nasıl sınıflandırılacağı konusunda bir kavram ve yaklaşım karmaşası bulunmaktadır. Bununla birlikte gramerlerde, modal sözleri geleneksel sözcük kategorileri dışında enklitik (ovnuک bölek) başlığı altında inceleyen bir anlayış da mevcuttur.

P. Azımov (1960, s. 139-140), Türkmen Türkçesindeki sözcükleri özbaşdak sözler “bağımsız sözcükler” ve kömekçi sözler “yardımcı sözcükler” şeklinde iki ana başlığa ayırır. Ona göre modal sözlerin en belirgin özellikleri, tek başlarına anlam ifade etmemeleri ve belirli bir dil bilgisel formlarının bulunmamasıdır. Bu nedenle yardımcı sözcükler içerisindeki posleloglar “edatlar” alt başlığında değerlendirilmelidir.

³ Deontik kiplik yerine kök kiplik (root modality) terimi de kullanılmaktadır.

Kısmen benzer bir şekilde A. Esenmedova, *Häzirki Zaman Türkmen Dili (Morfolojiya)* adlı çalışmasında sözcük türlerini; "kendi başına anlam ifade eden" ve "kendi başına anlam ifade etmeyen" sözcük türleri olmak üzere iki ana gruba ayırır. Çalışmada kendi başına anlam ifade etmeyen sözcükler, kömekçi sözler "yardımcı sözcükler" adı altında değerlendirilmekte ve bu sözcük türleri; 1. Sözsoñı kömekçiler "edatlar", 2. Bağlayıcılar "bağlaçlar", 3. Ovnuk sözler "parçacıklar/enklitikler" ve 4. Modal sözler "modallar" olmak üzere dört alt başlıkta incelenmiştir (Delice, 2018, s. 10).

L. Clark (1998, s. 377-402), *Turkmen Reference Gramer* adlı eserinde sözcük türlerini on ana başlık altında toplamıştır. Belirtilen çalışmada ayrı bir sözcük türü olarak ele alınan modal sözlerin, konuşurun bir fikre olan bakışını anlatmak ve cümleye birtakım duygu ifadeleri katmak gibi iki farklı işlevinin olduğundan bahsedilir. Türkmen Türkçesinde isim, sıfat, zamir ve zarf gibi farklı sözcük türlerine dayanan modal sözcüklerin yarısından fazlası Arapça ve Farsçadan ödünçlenmiştir. L. Clark (1998, s. 377-402) tarafından Türkmen Türkçesinde modal sözlerin cümleye kattığı farklı anlamlar şu şekilde değerlendirilmektedir:

a) Tasdiklemeyi, onaylamayı ifade ederler: *bar, hawa* "evet", *hä, bolya:r* "tamam", *dogry* "doğru"

b) Reddetme ifade ederler: *yo:k* "yok", *öýlenenok* "evlenmeyeceğim"

c) Onaylama ifade ederler: *a:hyry* "nihayet, sonunda", *welin* "bununla birlikte, ancak, fakat", *eken* "meğerse, görünen o ki": *Ondan gaçyp gutulyp biljek däl ekenim* "Ondan kaçıp kurtulamayacağım belli.", *Men aýdym ahyry.* "Ben sonunda söyledim."

ç) Kesinlik ifade ederler: *elbetde* "elbette, şüphesiz", *hökman* "kesinlikle": *Ol ýigit meni söýen bolsa, hökman tapar.* "O yiğit beni sevse kesinlikle bulur."

d) Şüphe ifade ederler: *belki, mümkin* "belki, muhtemelen"

6) Motivasyon, güdüleme, harekete geçirme ifade ederler: *ýeri* "haydi!", *bakalı* "bakalım!", *hany* "haydi!"

e) Kuvvetlendirme ifade ederler: *has* "çok", *tüýs* "kesinlikle", *asyl, yaman* "gerçekten"; *hatda, edil* "tam da, tam olarak"

f) Sınırlama ifade ederler: *hut* "yalnız, ancak", *berin* "ancak", *ylaýta-da* "özellikle", *ýalňyz* "ancak"

g) Genelme ifade ederler: *neticede, umuman, şeylelik bilen* "sonuç olarak", *diýmek* "sonuç olarak", *garaz* "kısacası, sonuç olarak"

h) Kanıtlama ifade ederler: *ynha, hanha* "işte!"

Weyisow (2008, s. 216-287), Türkmen Türkçesinde modal sözleri yardımcı sözcükler kategorisi altında ele alır. Çalışmasında modallık terimini; *tümcenin anlamını, gerçekte ilişkisini aynı zamanda söyleyenin, yazanın ona olan bakışını bildiren unsurlar* şeklinde tanımlayan Weyisow (2008), modallığın sözcüklerin yanı sıra eklerle de belirtilebileceğinin altını çizerek konuyu şu örneklerle pekiştirmeye çalışmıştır: *Myrat gitdi.* "Murat gitti." *Diňe Myrat gitdi.* "Yalnızca Murat gitti." *Myrat gitdi?* "Murat gitti mi?" *Myrat gidendir.* "Murat gitmiştir.", *Myrat, belki gidendir.* "Murat belki gitmiştir.", *Myrat gitdimikä?* "Murat gitti mi acaba?" *Myrat, hökman gidendir.* "Murat kesin gitmiştir?" *Myrat gitdi-ä.* "Murat gitti ha!" vb.

Modallık bildirmek için kullanılan işaretleyicilerin arasında modal sözler özel bir yere sahiptir. Bu sözler, sadece semantik nüansları göstermemekte aynı zamanda Türkmen dilinin söz diziminde özellikle leksik-gramatik bölüme de dâhil edilmektedir.

Modal sözler; müstakil anlamlarını kaybeden, herhangi bir gramer kategorisine girmeyen, anlatılmak istenen fikrin gerçeğe ilgisini, söyleyenin ona bakışını bildirmeye yarayan yardımcı sözlerdir. Yapım ekleri alamayan modal sözlerin anlamı, yalnızca cümle içerisinde ortaya çıkmaktadır. Modal sözlerin temel anlamda ya da modal söz vazifesinde kullanılıp kullanılmadıkları, söyleyenin bakış açısıyla ifade ettiği şekliyle anlaşılmaktadır: *Bu günkü işi ertire goýma*. “Bugünün işini yarına bırakma” Bu cümlede *goýma* sözcüğü gerçek anlamda, *Goý, ýurdumyz gülzarlyga öwürilsin*. “Bırak yurdumuz bahara dönüşsün.” Bu cümlede ise *goýma* sözcüğü modal göreviyle kullanılmıştır. *Sen mekdebe gel*. “Sen mektebe gel.” *Gel, seniň aýdanyň bolsun*. “Gel senin dediğin olsun.” vb.

Weyisow (2008, s. 216-287), modal sözlerin anlamları bakımından şu şekilde sınıflandırılabilirliğini söyler:

a) Konuşurun bir görüşün gerçekliğine, geçerliliğine olan inancını ifade eden modal sözler: Bunlar çoğunlukla Arapça ve Farsçadan Türkmen Türkçesine alıntılanan modal sözlerdir: *belki* “belki”, *megerem* “meğer”, *garaz* “genelde, kısacası”, *ylaýta-da* “özellikle”, *ähtimal* “ihtimal”, *esasan* “esasen”, *elbetde* “elbette”, *umuman* “genellikle”, *elbetde* “elbette”, *hakýkatdan-da* “gerçekten”, *dogry* “doğru”, *şübhesiz* “şüphesiz”. Bunlar cümlelerin herhangi bir ögesi değildir: *Elbetde, duşmana syýasat ýagşy* (Magtymguly) “Elbette düşmana siyaset iyidir”, *Kim gorse jemalyňny, elbetde, bolar haýran* (Mollanepes) “Yüzünü kim görse elbette hayran olur”.

b) İhtimal, şüphe, inanmama bildiren modal sözler: *ähtima* “ihtimal”, *meger* “meğer”, *belki* “belki”, *mümkün* “mümkün”, *gerek* vb. *Meger bizden başga ýary bar, ýary* (“Saýatly-Hemra”) “Meğer bizden başka yâri var”.

c) İnkâr etmeyi, sözü sözleyenin fikrine katılmamayı, hoşnutsuzluğu bildiren modal sözler: *ýok* “yok”, *däl* “değil”, *asla* “asla”, *haýp* “yazık”, *käşgä* “keşke”, *ýeri, heý* “hey!”, *ay* “ay!”, *äý* “ey!” gibi edat, bağlaç ve ünlemler bu gruba girer.

d) Onaylama, kabullenme bildiren modal sözler: *hä* “evet, doğru”, *hawa* “evet”, *bolýar* “tamam”, *ýagşy* “iyi, güzel”, *owarram* “peki!”, *bar* “tamam”, *berekella* “afetin!” Bravo!, *tüweleme* “güzel! afetin!”, gibi modal sözler bu gruba girer: *Berekella, Gyrat saňa* (Görogly) “Aferin Kırat sana!”, *Bar, gardaşym, seni azat eýledim* (Mollanepes) “Tamam, kardeşim seni azat ettim”.

Weyisow, zarf görevindeki sözcüklerin de modal sözcükler olduğunu belirtir. Bunların anlam bakımından çeşitli işlevleri vardır. Güçlendirici modal sözler başlığı altındaki bu modal sözler adların, sıfatların, zarfların ve fiillerin önüne getirilebilir: *iň* “en”, *iňňän* “çok fazla”, *örän* “çok”, *has* “pek, çok”, *tüýs* “aynı, tam”, *barha* “gittikçe”, *hut* “gerçekten”, *ädil* “tıpkı, tam”, *misli* “misli”, *gaty* “çok, fazla” vb.

e) Doğrulama, gösterme, işaret etme ifade eden modal sözler: *diňe* “yalnız, ancak”, *ana* “işte!”, *hatda* “hatta”, *ylaýta-da* “özellikle”, *gezek* “kez, sefer, defa” vb. ünlem, edat ve bağlaçlardır. Bunlara ek olarak *aga* “ağabey”, *daýy* “dayı”, *daýza* “teyze”, *jan* “can” gibi sözcükler **sevgi, hürmet bildiren modal sözler** olarak incelenmiştir (Weyisow, 2008, s. 216-287).

Türkmen Dilinin Grameri (Borjakow vd., 2000, s. 549) adlı eserde modal sözlerin cümleye kattığı anlamlar bakımından daha geniş bir tasnifi yapılmıştır:

a) Güçlendirme ve belirtmeyi ifade eden modal sözler: *has* “pek, çok”, *hut* “gerçekten”, *cuda*: “çok”, *ädil* “tıpkı, tam”

b) Gösterme ifade eden modal sözler: *ınha* “işte!”, *anha* “işte!”, *holha* “işte!”

c) Farklılaşmayı ifade eden modal sözler: *diňe*, “gerçekten”, *hut* “gerçekten”

ç) **Dinleyicinin dikkatini çekmeye yarayan modal sözler:** *yeri* “haydi!”, *bakalı* “bakalım”, *hanı* “hani!”, *me* “al!”

d) **Tasdikleme ifade eden modal sözler:** *hawa* “evet”

e) **Yokluk ve inkar ifade eden modal sözler:** *däl* “değil”, *yok* “hayır”

f) **İnanmayı, emin olmayı ifade eden modal sözler:** *hökman* “mecbur, kesinlikle”, *elbetde* “elbette”

g) **Tahmin etmeyi ifade eden modal sözler:** *belki* “belki”, *meğer* “meğer”, *ähtimal* “belki, mümkün”, *ahmal* “muhtemel, olası”

h) **Genelleştirmeyi, toplamayı, sonuç çıkarmayı ifade eden modal sözler:** *garaz* “genelde, kısacası”, *umuman* “genellikle”, *şeylelikde* “bununla birlikte”

ı) **Duygu ve canlılık anlatan modal sözler:** *ähbeti/ ähbetin*, *ahır/ahırı*, *beri/berin*, *dänin/ däninim*, *weli/welin*”

3. Türkmen Türkçesi Gramerlerinde Modal Sözler ve Ovnuk Bölekler “Enklitikler”

Bir önceki bölümde yapılan açıklamalardan da görüldüğü üzere Türkmen Türkçesi gramerlerinde modal sözlerin yapı ve işlevleri bakımından tanımlanması ve sınıflandırılması konusunda genel bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte incelenen tüm çalışmaların ve farklı yaklaşımların modal sözlerle ilgili ulaştığı iki ortak tespit vardır: Birincisi konuyla ilgili araştırmaların hepsinde modal sözler, en genel sözcük sınıflandırması içinde tek başlarına belirli bir anlama sahip olmayan ve cümlelerin ögesi olamayan yardımcı/işlevsel sözcükler grubunda değerlendirilir. Ancak yardımcı sözcükler arasında modal sözlerin ayrı bir kategori mi oluşturdukları yoksa bu grup içerisindeki başka kategorilerin altında mı yer almaları gerektiği hususunda farklı yaklaşımlar söz konusudur. Modal sözlerle ilgili ulaşılan bir diğer ortak yargı, onların genel işlevleriyle ilgilidir. Çalışmaların hepsinde modal sözlerin işlevi, cümleye konuşurun bakış açısını veya cümledeki yargıyla ilgili konuşurun duygusunu katma, cümlede semantik nüansları ek bilgilerle işaret etme şeklinde tanımlanır. Fakat modal sözlerin tespit edilen bu genel işlevine dayanan bir alt sınıflandırma oluşturma konusunda da ortak bir uygulama yoktur.

Yukarıda da ifade edildiği gibi modal sözler, tek başlarına belirli bir anlam içeriğine sahip olmadıkları için genel sözcük sınıflandırmasında yardımcı/işlevsel kelime grubuna dâhil edilir. Ancak yardımcı/işlevsel sözcük üst kategorisi içerisinde modal sözlerin sınıfının belirlenmesinde net ve genel geçer bir yaklaşım bulunmaz. Yardımcı/işlevsel sözcüklerin alt dallarının tespit edilmesinde, karşılaştırma yöntemi sınıflar arasındaki ayrımı çizmeye yardımcı olabilmektedir. Bu nedenle Türkmen Türkçesi gramerlerinde modal sözler sıklıkla *ovnuk bölekler* “ufak kısımlar” olarak adlandırılan kategori ile karşılaştırılarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Modal sözlerin kategorisinin belirlenerek tanımlanabilmesi için burada Türkmen Türkçesi gramerlerinde ayrı bir kategori olarak değerlendirilen *ovnuk bölekler* kısaca ele alınarak bunların modal sözlerle ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Türkmen Türkçesi gramerlerinde *ovnuk bölekler*, söz dizimsel olarak cümlede tek başına varlık gösteremeyen ve cümlelerin ögesi olamayan, fonetik açıdan değişikliğe uğramış, leksik şekillerini kaybetmiş, vurgu alamayan gramer unsurları şeklinde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, *ovnuk bölekler*in en önemli özellikleri tek başlarına belirli bir anlama sahip olmamalarıdır. Onlar birlikte kullanıldıkları sözcüklerin, sözcük gruplarının veya cümlelerin anlamına çeşitli ek anlamlar katan gramer unsurlarıdır (TDG,

2000, s. 528; Biray, 2015, s. 956-957). Muratgeldi Söyegov ve Seyit Arnazarov da (2017, s. 88) sözcük türetme ve çekim yapma işlevlerinin olmadığına dikkat çekerek ovnuk bölekleri; ek özelliği taşımayan bağlandıkları sözcük grubuna veya cümleye herhangi bir anlam tonu katan unsurlar şeklinde tanımlar.

Türkmen Türkçesi gramerlerinde ovnuk bölekler olarak tanımlanan ve tespit edilen unsurlar, bazı özellikleriyle modal sözlere benzemektedir. Türkmen Türkçesindeki ovnuk bölekler ve modal sözler üzerine yapılan çalışmalarda bu benzerliklere sıklıkla değinilir. Bu karşılaştırmanın temel amacı, söz konusu iki kategoriyi birleştiren ve ayıran niteliklerin belirlenerek her iki dil bilgisel unsurun net bir şekilde tanımlanması ve sınıflandırılmasını sağlamaktır. Hem ovnuk bölekler hem de modal sözler, tek başlarına belirli bir anlama sahip olmamaları; bir sözcüğün, sözcük öbeğinin veya cümlelerin ifade ettiği anlama yeni bir anlam katmaları açısından birbirine benzemektedir. Bununla birlikte modal sözler, bağımsız biçim birimleri olmaları yönüyle ovnuk böleklerden farklılaşırlar (Delice, 2018, s. 8). Başka bir ifadeyle, ovnuk bölekler modal sözlerden farklı olarak sözcük şeklinde değil, sadece ek hâlinde kullanılan ses topluluklarıdır (Söyegov vd., 2017, s. 88).

Türkmen Türkçesi gramerlerinde modal sözler gibi ovnuk böleklerin de net bir tanımı ve sınıflandırması hâlihazırda yapılmamıştır. Bu hususta evrensel dil biliminde ovnuk bölekler karşılık gelen kategoriyi sorgulayan Nergis Biray, "Türkmen Türkçesinde Ovnuk Bölekler" (2015) başlıklı çalışmasında konuyla ilgili yaklaşımları ve verilen örnekleri titiz bir şekilde incelemiş; ovnuk böleklerin özelliklerini ayrıntılarıyla ortaya koymuştur. Biray'a göre (2015, s. 990-991) Türkmen Türkçesinde ovnuk bölekler, bütün sözcük türlerine bağlanabilmekte ve geldikleri sözcük, sözcük grubu veya cümleye istek, şaşırma, rica, pekiştirme, vurgulama, sınırlama vb. küçük anlamlar katmaktadırlar. Tek başlarına belirli bir anlam göstermeyen ovnuk bölekler, cümleden çıkarıldıkları zaman cümlede bir bozulma veya eksilme olmaz. Birbiri yerine kullanılabilen ovnuk bölekler, aynı zamanda üst üste de gelebilmektedir. Ovnuk bölekler, ekleşmiş olsun veya olmasın, vurgusuz dil birlikleridir ve vurgu kendilerinden önceki hece üzerindedir. Biray (2015), belirlediği bu niteliklerle ovnuk böleklerin Batı literatüründeki enklitik teriminin karşılığı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte Biray (2015), belirlediği ölçütlerle Türkmen Türkçesi gramerlerinde ovnuk bölekler kategorisi altında değerlendirilen bazı unsurların bu sınıfa ait olmadığını da tespit etmiştir. Yıldırım ise (2020, s. 528-529) Türkmen Türkçesinde enklitik karşılığı olan ovnuk bölekleri pekiştirme unsuruna sahip pekiştirme edatları şeklinde değerlendirir ve bunları işlevleri bakımından ünlemlere yakın bulur.

4. Türkmen Türkçesindeki Modal Sözler İçin Yeni Bir Öneri

Modal sözlerin sözcük kategorileri içerisindeki konumuyla ilgili Nergis Biray tarafından "Kazak Türkçesinde Modal Söz (Kelimenin Dokuzuncu Türü Mü?)" (2009) adlı müstakil bir çalışma yapılmıştır. Biray (2009) makalesinde Kazak Türkçesi gramerlerinden hareketle modal sözlerin tanımı, sözcük türleri içindeki durumu, anlam ve yapı bakımından sınıflandırılması ve özellikleri üzerinde durarak bunların Türkiye Türkçesinde ayrı bir sözcük kategorisi olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini tartışmıştır. Türkiye Türkçesi gramerlerinde modal sözler ayrı bir sözcük kategorisi olarak değerlendirilmez. Modal sözler Türkiye Türkçesi gramerlerinde zarflar, bağlaçlar, ünlemler ve edatlar gibi farklı sözcük kategorileri içerisinde ele alınmaktadır. Zarflar, işlevleri bakımından fiilleri veya sıfatları niteleyen sözcük türleridir. Modal sözler ise cümlelerin herhangi bir ögesine bağlanmaz, cümlelerin tamamıyla ilgilidirler. Zarflar belirli bir anlama sahip olabildikleri gibi cümlelerin ögesi olabilirler. Modal sözler belirli bir anlama sahip olmadıkları ve cümlelerin ögesi olmadıkları için zarflardan ayrılırlar (Biray,

2009, s. 358-359). Sözcükler, sözcük grupları veya cümleler arasında belirli bir ilgi ve ilişki kuran, bağlandıkları yapıyla cümle içerisinde söz dizimsel belirli bir yere ve göreve sahip olan edat ve bağlaçlar da karakteristik özellikleriyle modal sözlerden farklıdır. Modal sözlerin en yakın olduğu sözcük grubu ünlemlerdir. Özellikle söz dizimsel olarak ünlemler ve modal sözler ortak niteliklere sahiptir. Cümlenin öğelerine sentaktik açıdan bağlanamayan cümle dışı unsur olarak ünlemler ve modal sözler, cümlenin bir parçası veya bütünüyle anlam ilişkisi kurabilirler. Ancak ünlemler bağlama duygu yönüyle katkı sağlarken modal sözler zihni açıdan ek anlamlar sağlamaktadır. Konuşurun anlama müdahalesi bakımından da ünlemler ve modal sözler farklılaşır. Ünlemlerde konuşurun anlama müdahalesi söz konusu değildir. Modal sözler ise şüphe, düşüncenin doğruluğunu tasdikleme/onaylama veya reddetme, onaylama, tahmin vb. çeşitli şekillerde konuşurun kendine ait duygu ve düşüncelerini cümleye aktarmasına vesile olan unsurlardır. Modal sözlerin Kazak Türkçesindeki görünümünü inceleyen, Türkiye Türkçesinde dâhil edildikleri farklı sözcük kategorilerinin (zarf, edat, bağlaç, ünlem) karakteristik özellikleriyle karşılaştıran Nergis Biray (2009), modal sözlerin mevcut hiçbir sözcük kategorisi içerisine dâhil edilemeyeceği, ayrı bir sözcük kategorisi olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi Türkmen Türkçesi gramerlerinde modal sözlerin hangi sözcük kategorisine dâhil edileceği veya mevcut kategorilerden ayrı müstakil bir sözcük kategorisi oluşturup oluşturmadığı konusu netlik kazanmış değildir. Bu hususta sözcük türlerinin tasnifinde kullanılan sınıflandırma yöntemi belirleyici olabilmektedir. Sözcükler, genel ve kapsayıcı bir sınıflandırmaya göre işlevleri ve anlamları bakımından müstakil/anlamli sözcükler ve yardımcı/işlevsel sözcükler şeklinde ikiye ayrılır. Genel nitelik taşıyan bu sınıflandırma yönteminde iki ana grup kendi içerisinde alt dallara ayrılır. Buna göre belirli bir kavramı karşılayan ve müstakil bir anlam içeriğine sahip olan isim, sıfat, zarf, zamir ve fiiller müstakil/anlamli sözcükler kategorisinin; belirli bir anlam taşımayan daha çok işlevsel özelliğe sahip edat, bağlaç, ünlem ve yardımcı fiiller gibi sözcük türleri yardımcı/işlevsel sözcük kategorisinin alt dalları şeklinde değerlendirilir. Sözcük türlerini sınıflandırmada izlenen bir diğer yöntem, sözcüklerin üst-alt kategori ilişkisi kurulmadan yapı, işlev ve kullanılış özelliklerine göre doğrudan tasnif edilmesidir. Bu yaklaşıma göre sözcükler, en yaygın kabule göre, isim, sıfat, zamir, zarf, fiil, edat, bağlaç ve ünlem olmak üzere sekiz ayrı grup altında ele alınır. Sözcük türlerinin tasnifinde kullanılan bu iki farklı yaklaşımla hazırlanmış Türkmen Türkçesi gramerleri mevcuttur (bk. Bölüm 3). Azımov (1960), Esenmedova (Akt. Delice 2018), Weyisov (2008) gibi çalışmalarda Türkmen Türkçesindeki sözcükler genel tasnif yöntemine göre müstakil/anlamli sözcükler (Tkm. Özbaşdakçı sözler) ve yardımcı/işlevsel sözcükler (Tkm. kömekçi sözler) olmak üzere başlıca iki ana grupta toplanır. Modal sözler, tabii olarak, yardımcı/işlevsel sözcükler üst grubuna dâhil edilir. Ancak bu yaklaşımla hazırlanan çalışmalarda, modal sözlerin yardımcı/işlevsel sözcük ana grubu altında müstakil bir alt kategoriye mi oluşturduğu yoksa mevcut ve daha iyi bilinen bir alt grubun alt üyesi mi olduğu hususunda farklı uygulamalar söz konusudur. Clark (1998) ise üst-alt kategori ilişkisi kurulmadan yapılan, doğrudan sözcük türü tasnifine örnek teşkil eder. Çalışmada modal sözler ayrı bir sözcük kategorisi olarak belirlenmiştir. Bu türden bir sözcük sınıflandırmasında modal sözler ayrı bir kategori olarak kabul edilmezse mevcut kategorilerden birine veya birkaçına dâhil edilmektedir.

Türkmen Türkçesi gramerciliğinde sözcükleri genelden özele doğru, kapsayıcı nitelikte müstakil/anlamli sözcükler ve yardımcı/işlevsel sözcükler şeklinde tasnif etme yaklaşımı bahsi geçen diğer yönteme nazaran daha yaygındır. Türkmen Türkçesi gramerlerinde yardımcı/işlevsel sözcük grubunun alt dallarını, farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte, edatlar (Tkm. kömekçiler; sözsonu kömekçiler), bağlaçlar (Tkm.

bağlayıcı kömekçiler), ünlemler (Tkm. ümlükler), enklitikler (Tkm. ovnuk bölekler) ve modal sözler oluşturur. Bunlardan edatlar, bağlaçlar ve ünlemler tanımı ve tespiti net bir şekilde yapılabilen sözcük türleridir. Ancak yardımcı/işlevsel sözcük grubu içerisinde değerlendirilen enklitikler ve modal sözler için aynı netlik ve kesinlik söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle, yardımcı/işlevsel sözcükler içerisinde yer alan enklitiklerin ve modal sözlerin tanımı ve karakteristik özellikleri net ve belirli bir şekilde tespit edilmiş değildir; her iki sözcük türünün sözcük kategorisi içerisindeki konumları tartışmalıdır. Burada enklitiklerin ve modal sözlerin karakteristik özellikleri, birbiriyle ilişkisi ve diğer sözcük kategorilerinden ayrılan nitelikleri üzerinde durularak bu sözcük türlerinin sınıflandırmadaki yeri tayin edilmeye çalışılacaktır.

Enklitikler, bağımsız morfepler olan sözcükler ile bağlı morfepler olan ekler arasında bir niteliğe sahip, cümle içerisinde tek başına belirli bir anlam ve işleve sahip olmayan, başka bir sözcüğe bağlanarak kendilerine özgü fonolojik, morfolojik ve sentaktik özellikler sergileyen morfeplerdir (Koca, 2018b, s. 303). Enklitikler belirli bir anlam içeriğine sahip değildir, cümlede tek başlarına bir anlam veya işleve taşımazlar. Bu nedenle cümlede ekler gibi başka bir morfeme bağlanarak varlık gösterebilirler. Enklitiklerin en önemli özelliği vurgusuz olmalarıdır. Bağlandıkları morfemle kurdukları ilişki, eklerde görüldüğü gibi gramatikal değil sadece fonolojik düzeydedir (Nevis, 2000, s. 389). Enklitikleri eklerden ayıran en önemli özellik ise enklitiklerin bağlanacakları sözcük açısından ekler gibi seçici olmamalarıdır. Başka bir deyişle enklitikler, hemen her tür kategoriden sözcüğe veya yapıya bağlanabilirler (Koca, 2018b, s. 305). Ekleşme özelliği gösteren enklitikler, yapım ve çekim eklerinden sonra sözcüğün en ucuna bağlanırlar. Aynı işleve sahip enklitikler aynı yapı içerisinde üst üste gelebilir, normal şartlarda bölünemeyecek birimlerin arasına girebilirler. Birden fazla enklitiğin bir arada bulunduğu durumlarda enklitikler birbirlerine göre belirli ve kurallı bir sıralanış sergiler (Koca, 2018b, s. 313). Ek ve sözcüklerden farklı olarak enklitikler geniş kapsayıcılık özelliğine sahiptir. Semantik ve işlevsel bakımdan sadece fonolojik bakımdan bağlı oldukları sözcüğü değil, aynı zamanda sözcük gruplarını ve cümleyi kapsayabilirler. Enklitikler her ne kadar fonolojik bakımdan bağlı olsalar da sentaktik açıdan bağımsız morfeplerdir. Kendilerine özgü sentaktik özelliklerle enklitiklerin cümle içerisindeki yerleşimleri ve dağılımları çeşitlilik gösterebilir (Koca, 2018b, s. 313-314).

Enklitikler üzerine yapılan müstakil çalışmalar değerlendirildiğinde⁴ enklitik olarak tanımlanan unsurların homojen değil heterojen bir kategoriye işaret ettiği görülür. Modern dil bilimsel yaklaşımda başlıca üç unsur, enklitik olarak kabul edilmektedir: 1) vurgusuz veya vurgusunu kaybedebilen morfepler; 2) gramatikalleşmenin kelime ile ek arasındaki ara aşamasını temsil eden, ekleşme özelliği gösteren unsurlar; 3) kendilerine özgü morfosentaktik özelliklere sahip yardımcı/işlevsel sözcükler (Koca 2018b: 303). Enklitikler, her ne kadar tam anlamıyla bir sözcük hüviyeti taşımasalar da Türkçe gramerlerde yardımcı/işlevsel sözcük kategorisi içerisinde değerlendirilirler. Daha önce de ifade edildiği gibi, yardımcı/işlevsel sözcük kategorisinin alt dallarını belirleme hususunda farklı yaklaşımlar söz konusu olsa da enklitikler bu kategori içerisinde mevcut alt dallardan birine veya birkaçına dâhil edilir ya da bu kategorinin müstakil bir alt kolu olarak değerlendirilir. Bu yaklaşımın sebebi, enklitiklerin işlevleri bakımından çekimsel morfolojiye (çekim eklerine) ve yardımcı/işlevsel sözcüklere benzemesidir (Koca 2018b: 311). Enklitiklerle diğer yardımcı/işlevsel sözcükler arasında net bir ayrımın yapılamaması, yardımcı/işlevsel sözcüklerin gramatikalleşmeye yatkın unsurlar

⁴ Enklitiklerle ilgili modern dil bilimsel yaklaşıma dayanan çalışmalar için bk. Koca, 2018a; Koca, 2018b; Koca, 2020; Spencer&Luís, 2012; Nevis, 2000; Zwicky, 1977; Klavans, 1982; Anderson, 2005; Erdal, 2000; Kornfilt, 1996; 1997.

olmasından kaynaklanmaktadır. Yardımcı/işlevsel sözcük kategorisinde yer alan edat, bağlaç, ünlem gibi sözcük türleri fonolojik bakımdan zayıflayıp kısalmaya elverişli, ekleşmeye açık unsurlardır (Koca, 2018b, s. 312).

Türkçe literatürde enklitik terimi “ekleşen veya ekleşme özelliği gösterebilen, temel işlevi pekiştirme ve kuvvetlendirme olan bir edat türü veya yardımcı/işlevsel sözcük türü” olarak tanımlanır. Bu yaklaşıma uygun bir şekilde enklitikler, “ek-edat”, “enklitik edat”, “pekiştirme/kuvvetlendirme edati” gibi farklı terimlerle karşılanır. Enklitikleri, sadece pekiştirme/kuvvetlendirme işlevine sahip, ekleşen veya ekleşme özelliği gösterebilen görevli sözcükler şeklinde değerlendiren bu anlayışın evrensel nitelikte, modern dil biliminde hiçbir karşılığı bulunmamaktadır (Koca, 2020, s. 16). Daha açık bir ifadeyle, enklitikleri pekiştirme/kuvvetlendirme işlevli küçük sözcükler olarak ele alan yaklaşım yanlış bir değerlendirmedir. Ancak ne var ki bu yanlış yaklaşım birbirini takip eden çalışmalarda sorgulanmadan kabul görmüş ve Türkçe literatürde yaygınlık kazanmıştır. Evrensel dil bilimi yaklaşımına göre enklitikler, tek bir sözcük kategorisini değil; zamir, yardımcı fiil, edat, parçacık, bağlaç vb. birbirinden farklı yapı ve işlevde sözcük kategorilerindeki, kelime ve ek arasında özelliklere sahip veya ekleşme özelliği gösterebilen yapıları içeren heterojen bir kategoridir (Koca, 2020, s. 16).

Burada çalışmanın odak noktası olan modal sözlerin tanımının daha net bir şekilde ortaya koyulması ve sözcük kategorileri içerisindeki konumunun belirlenebilmesi için modal sözler ile enklitikler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi, sorunun çözümüne yardımcı olacaktır. Daha önceki bölümlerde modal sözlerin tanımı ve özellikleri belirtildiği için tekrara düşmemek adına bu hususlara tekrar değinilmeyecek doğrudan karşılaştırma yapılacaktır. Hem modal sözler hem enklitikler tek başlarına cümle içerisinde varlık gösteremeyen, belirli bir anlam taşımayan unsurlardır. Bu nedenle her iki unsur, yardımcı/işlevsel sözcük kategorisi altında değerlendirilir. Modal sözler ve enklitikler arasındaki en önemli farklardan biri, enklitiklerin vurgusuz morfepler olmasıdır. Modal söz işlevindeki bazı kelimeler farklı bağlam ve işlevlerde anlam içeriğine sahiptir, dolayısıyla modal sözler genellikle vurguya sahip unsurlardır. Modal sözler, daha ziyade semantik nitelikleriyle tanımlanan ve sınıflandırılan sözcük türleridir. Konuşurun olaylara, nesnelere, kavramlara, cümlede ifade bulan yargıya karşı tutumunu, farklı bakış açılarını yansıtan modal sözler, cümleye onay veya ret, zaruret/zorunluluk, gereklilik, olasılık, istek, teşvik, tahmin, şüphe, tereddüt, inanılabilirlik vs. farklı anlam nüansları katarlar. Modal sözlerin ayırt edici yönleri, işlevsel ve yapısal niteliklerinden ziyade semantik hüviyetleri ve anlamsal katkılarıdır. Enklitikler ise sadece semantik bir işaretleyici değildir, işlevsel ve gramatikal görevleriyle ön plana çıkan enklitikler bulunmaktadır. Ekleşme özelliği gösterebilen yardımcı fiiller, zarflar, edatlardan ve bağlaçlardan gelişen enklitiklerin belirgin gramatikal işlevleri bulunmaktadır.

Sentaktik açıdan modal sözlerin ve enklitiklerin benzeşen ve farklılaşan yönleri vardır. Hem modal sözler hem de enklitikler geniş kapsayıcılığa sahiptir. Her iki unsur da sözcük, sözcük grupları veya bütün bir cümleyi kapsayabilmektedir. Modal sözler ve enklitikler sentaktik açıdan, diğer sözcük türlerinden farklı olarak kendilerine özgü özellikler sergileyebilirler. Ancak enklitikler vurgusuz oldukları ve bu nedenle vurgu taşıyan başka bir sözcük veya sözcük grubuna bağlanmak zorunda oldukları için modal sözlere nazaran daha sınırlı bir sentaktik özgürlüğe sahiptir. Modal sözlerin sentaktik davranışları daha çok semantik özellikleriyle sınırlanmaktadır. Modal sözler cümlenin ögesi olamazlar, cümle dışı unsurlardır. Enklitikler ise vurgu taşıyan sözcük veya sözcükten büyük bir yapıya bağlandıkları için bağlı oldukları yapıyla birlikte cümlenin ögesi olabilmektedir. Bu açıdan enklitikler, modal sözlerden ayrılarak edat ve bağlaçlara benzemektedir. Hem modal sözler hem de enklitikler homojen değil heterojen bir kategori

oluştururlar. İsim, sıfat, zarf, ünlem, edat gibi sözcük türleri bağlama göre modal söz işlevinde kullanılabilirler. Enklitikler de modal sözler gibi zamir, yardımcı fiil, zarf, edat, bağlaç, ünlem gibi farklı sözcük türlerinden meydana gelir. Modal sözlerin ve enklitiklerin sözcük kategorileri içerisindeki yerinin net ve kesin olarak belirlenememesi bu heterojenlikten kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda modal sözler grubunda bazı enklitikler de bulunmaktadır. Modal sözler içerisinde sözcüklerden farklı özellikler taşıyan enklitiklere odaklanan araştırmacılar bu nedenle modal sözler ve enklitikler arasında net bir ayrım yapamamakta, birbirinden farklı iki grubu birleştirebilmektedir.

Sonuç

Modal sözler, kip ve kiplikle ilgili yardımcı, ek anlam ilişkileri sağlayan unsurlardır. Konuşurun bir nesneye, kavrama, olgu veya duruma, cümlede ifade edilen yargıya karşı tutumunu ve bakış açısını çeşitli semantik ilişkilerle belirten modal sözlerin tanımı ve özellikleriyle ilgili net, genel geçer ve sınırları belirgin şekilde çizilmiş bir açıklama bulunmaz. Bu durum modal sözlerin sözcük kategorileri içindeki yerinin de belirlenememesine sebep olmaktadır. Genel yaklaşıma göre yardımcı/işlevsel sözcük kategorisi içerisinde ele alınan modal sözlerin bu üst gruptaki konumu üzerine tartışmalar vardır. Dil biliminde tanımı ve tarifi kesin bir şekilde yapılamayan unsurlar; daha iyi bilinen, tanımı net bir şekilde yapılmış veya benzer özelliklere sahip diğer unsurlarla karşılaştırılarak belirginleştirilebilir. Daha açık bir ifadeyle, tanımı kolaylıkla yapılmayan ve türü açık bir şekilde tespit edilemeyen unsurlar, başka unsurlarla karşılaştırma yöntemiyle, bunlarla benzeşen ve farklılaşan özelliklerinden yola çıkılarak aydınlatılabilir. Bu çalışmada modal sözlerin sözcük kategorisindeki yerinin belirlenmesi için özellikle yardımcı/işlevsel sözcük kategorisi altında yer alan diğer türlerle karşılaştırma yoluna giderek bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Yardımcı/işlevsel sözcük kategorisinde yer alan edat ve bağlaçlar, tek başlarına cümlede varlık gösterememe, belirli bir anlam içeriğine sahip olmama gibi özellikleriyle modal sözlerle ortak özellikler taşırlar. Ancak edat ve bağlaçlar, sözcükler veya sözcüklerden büyük öbekler arasında çeşitli açılardan ilgi ve ilişki oluşturan sözcük türleridir. Modal sözlerin sözcükler, sözcük grupları veya cümleler arasında ilgi ve ilişki kurma özellikleri yoktur. Sadece isim veya isim soylu sözcüklere ve sözcük öbeklerine bağlanarak anlam ve görev kazanan edatlar işlevsel açıdan isim çekim eklerine benzerler. Bağlı bulduklarıyla yapının daima sonuna bağlanan ve bağlandığı yapıyla birlikte cümlelerin ögesi olabilen edatlar, bu özellikleriyle modal sözlerden net bir şekilde ayrılabilir. Modal sözler; cümlede herhangi bir unsura bağlanmazlar, cümlelerin tamamını kapsayacak özellikte olup cümlelerin ögesi olamazlar.

Bağlaçlar da tek başlarına anlam ve işleve sahip olmama özelliğiyle modal sözlerle benzerler. Edatların aksine bağlaçlar cümle içerisinde farklı konumlarda yer alabilmektedir. Belirli bir sözcük ve sözcük öbeğine bağlanma sınırlılığı bulunmayan bağlaçların temel işlevi, sözcükler veya sözcükten büyük yapılar arasında bağlama ilgi ve ilişkisi kurmalarıdır. Bağlaçlar bu temel özellikleriyle modal sözlerden kolayca ayırt edilirler. Modal sözlerin bağlama işlevi yoktur, cümleye çeşitli anlam nüansları katarlar.

Yardımcı/işlevsel sözcük türleri içerisinde sevinç, korku, acıma, üzüntü, şaşkınlık gibi duygu, düşünce ve heyecanı; seslenme, çağırma gibi hitapları ifade eden ünlemler, çeşitli özellikleriyle modal sözlerle yakınlaşırlar. Başka bir ifadeyle, yardımcı/işlevsel sözcük kategorisi içerisinde modal sözlerle en yakın sözcük türü ünlemlerdir. Ünlemler cümle içerisinde belirli bir sözcük veya sözcük öbeğine bağlanmayan, cümlelerin bir parçası veya bütünüyle anlam ilişkisi kuran, bazı durumlarda tek başlarına cümle değerinde anlam taşıyan unsurlardır. Modal sözler de genellikle belirli bir sözcük veya

sözcük öbeğine yapısal bakımdan bağlanmazlar, ünlemler gibi geniş kapsayıcılık özelliğine sahiptirler. Ancak modal sözlerin ünlemler gibi tek başlarına cümle değerinde bir anlama işaret etme özellikleri yoktur. Modal sözler daha ziyade cümlelerin bütününe sirayet eden bir anlam nüansı belirtirler. Cümle içerisinde farklı konumlarda bulunabilme özellikleriyle bağlaçlara benzeyen ünlemler cümlelerin duygu yönüne işaret eden unsurlardır. Modal sözler ise cümlelerin zihni yönünü belirtmektedir. Konuşurun anlama müdahalesi bakımından da ünlemler ve modal sözler farklıdır. Ünlemlerde konuşur anlama müdahale etmez. Modal sözlerde ise şüphe, düşüncenin doğruluğunu tasdikleme/onaylama veya reddetme, tahmin vb. çeşitli şekillerde konuşur kendine ait duygu ve düşüncelerini cümleye aktarır. Dolayısıyla modal sözlerle konuşur, cümlelerin anlamına kendi bakış açısı ve yaklaşımıyla müdahale etmiş olur.

Yardımcı/işlevsel sözcük kategorisinde değerlendirilmekle birlikte bu gruptaki konumu tam olarak tespit edilemeyen enklitiklerle modal sözler arasındaki ilişkinin aydınlatılması ele alınan sorunun çözümünde belirleyici rol oynayacaktır. Öncelikle tanımından yola çıkılarak enklitiklerin sözcük kategorisi içerisindeki yeri tespit edilmelidir. Enklitikler bazı özellikleriyle eklere diğer bazı açılardan sözcüklere benzeyen ancak ne tam olarak ek ne de sözcük olan unsurlardır. Sözcük ile ek arasında bir ara tür olan enklitiklerin temelde sözcük kategorisi içerisinde değerlendirilmesi yanlıştır. Enklitiklerin, yanlış bir şekilde, yardımcı/işlevsel sözcük kategorisinde ele alınması bu grupta yer alan diğer sözcük türlerinin de sınırlarının net bir şekilde çizilmesine engel olmaktadır. Aynı zamanda enklitikler heterojen bir kategori oluşturmaktadır. Yardımcı fiil, edat, bağlaç, ünlem, zamir gibi farklı sözcük kategorisinden unsurlar enklitik olabilmektedir. İşlevleri açısından da enklitikler tek bir kategoriye işaret etmezler; farklı sözcük türlerinin işlevlerini taşıyan enklitikler vardır. Buna göre dil bilimsel açıdan en genel hâliyle ek (bağlı morphem) ve sözcük (bağımsız morphem) şeklinde yapılan sınıflandırma; ek, enklitik ve sözcük olmak üzere ayrılmalıdır. Türkçe gramerlerin daha çok eke benzeyen, ancak sözcük görünümündeki veya sözcük görünümünde olmakla birlikte ek gibi özellikler sergileyen ve gramatikalleşmenin ara aşamasında bulunan unsurlar gibi farklı işlevlere sahip morfemleri kapsayan ayrı bir kategoriye ihtiyacı vardır. Ek, enklitik ve sözcük şeklinde yapılacak sınıflandırmayla sözcük türleri üzerindeki tartışmalı pek çok sorun da açıklığa kavuşmuş olacaktır. Türkçede edat, bağlaç, ünlem, modal sözler arasında enklitikler bulunmaktadır. Farklı yapı ve işlevdeki enklitiklerin varlığı mevcut kategorilerin de net bir şekilde belirlenmesine engel olmaktadır.

Modal sözlerin sözcük kategorileri içerisindeki yerine gelince, öncelikle modal sözlerin heterojen bir grup oluşturması sorunun çözümünde göz önünde bulundurulması gereken en önemli husustur. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi enklitik yapısında morfemlerin yanı sıra zarflar, bağlaçlar, ünlemler veya anlam içeriğine sahip sözcükler bağlama göre modal söz olarak kullanılabilir. Kategoriler arası geçiş veya bir sözcüğün farklı bağlamlarda ve söz dizimsel yapılarda türünün değişmesi dil bilimsinde yaygın bir fenomendir. Örnek olarak içinde buldukları bağlama ve söz dizimsel özelliklerine göre Türkçede isim türünde sözcükler sıfat, sıfatlar zarf, zamirler sıfat vb. kullanılabilir. Dolayısıyla Türkçede sözcük türleri yapısal özelliklerinden ziyade işlevsel açıdan tespit edilmektedir. Buna göre temelde zarf, bağlaç, ünlem, isim vb. olan sözcüklerin farklı bağlamlarda modal söz işlevinde kullanıldığı görülebilir. Modal sözler taşıdıkları özellikler bakımından yardımcı/işlevsel sözcük grubu içerisinde ele alınmalıdır. Bu üst grup içinde ise, daha önce izah edildiği gibi, modal sözler edat, bağlaç ve ünlemlerden farklı ayrı bir alt grup oluşturmalıdır. Ancak burada şu hususa da dikkat edilmesi gerekir, modallık sadece sözcüklerle belirtilmemektedir. Modallık belirgin bir ses tonlamasıyla, vurguyla veya söz diziminde yapılacak farklılıklar da bildirilebilir. Buna göre modallık gösteren unsurlar için sözcük kategorisinden daha büyük ve kapsayıcı bir

kategoriye ihtiyaç vardır. Hem anlamsal hem de yapısal özellikte işlevsel bir sınıflandırmayla oluşturulan çokluk, olumsuzluk, zaman kategorisi vb. gibi Türkçede kapsayıcı bir modallık/kiplik işaretleyicileri kategorisinin benimsenmesi ve bu kategorinin alt dalları olarak modal sözler de dâhil olmak üzere modallığı belirten enklitik, ek, vurgu ve tonlama vb. tüm işaretleyicilerin birlikte ele alınması gerekmektedir.

Kaynakça

- Akunova, A., Çokoşeva, B. & Eşimbekova, G. (2009). *Azırkı Kırgız Tili, Morfologiya*. Bişkek.
- Anderson, S. (2005). *Aspects of the Theory of Clitics*. Oxford: Oxford University Press.
- Arndt, W. (1960). 'Modal Particles' in Russian and German. *WORD*, (16)3, 323-336.
- Azımov P. (ed.) vd. (1960). *Häzirki Zaman Türkmen Dili*. Aşgabat: A. M. Gorkiy Adındaki Türkmen Döwlet Universiteti.
- Baylyyev, H. (1948). *Häzirki Zaman Türkmen Diliniň Grammatikasınıň Gısga Kursı I. Bölüm Morfologiya*. Aşgabat: Türkmenokuppedneşir.
- Baylyyev, H. (1981). *Saylanan Eserler*. Aşgabat: Ilım Neşriyat.
- Berkil, Ö. S. (2003). *Türkmen Türkçesindeki Edatlarla Türkmen Türkçesindeki Edatların Karşılaştırmalı Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Biray, N. (2009). Kazak Türkçesinde Modal Söz (Kelimenin Dokuzuncu Türü mü?). *Turkish Studies*, 4(3), 338-361.
- Biray, N. (2015). Türkmen Türkçesinde Ovnuk Bölekler. *Teke Dergisi*, 4(3), 955-994.
- Borcakov, A. (vd.) (1999). *Türkmen Diliniň Grammatikası Morfologiya*. Aşgabat: Ruh Yay.
- Bussmann, H. (1996). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*. London: Routledge.
- Bybee, J. L., Perkins, R. & Pagliuca, W. (1994). *The Evolution of Grammar: Tense, Aspect and Modality in the Languages of the World*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bybee, J., Perkins, R., Pagliuca, W. (1994). *The Evolution of Grammar*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Clark, L. (1998). *Turkmen Reference Grammar*. Tugologica 34, Wiesbaden: Harrasowitz Verlag.
- Declerck, R. (1992). Some Theoretical Issues in the Description of Tense and Mood. *Cognitive Linguistics*, 3(2), 187-218.
- Delice, H. İ. (2012). *Sözcük Türleri*. Sivas: Asitan Yay.
- Delice, T. B. (2018). Türkmen Türkçesi Gramerlerinde Sözcük Türleri. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 1-13.
- Depraetere, I. & Reed, S. (2021). Mood and Modality in English. *The Handbook of English Linguistics*. Second Edition, (Eds. B. Aarts, A. McMahon, L. Hinrichs). USA: Wiley-Blackwell, 269-290.
- Erdal, M. (2000). Clitics in Turkish. *Studies on Turkish and Turkic Languages, Proceedings of the Ninth International Conference on Turkish Linguistics, Lincoln College, Oxford, August 12-14, 1998*, (eds.) Aslı Göksel, Celia Kerslake, Wiesbaden: Harrasowitz Verlag, 41-48.
- Esenmedova, A. (2010). *Häzirki Zaman Türkmen Dili (Morfologiya)*. Aşgabat: Türkmenistan Bilim Ministirligi Magtımğulı Adındaki Döwlet Universiteti.

- Fillmore, C. J. (1968). The Case for Case. (Eds. E. Bach, R. T. Harms), *Universals in Linguistic Theory*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1-88.
- Frawley, W. (1992). *Linguistic Semantics*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gerstenkorn, A. (1976). *Das Modal-System im Heutigen Deutsch*. München: Wilhelm Fink Verlag.
- Givón, T. (1995). *Functionalism and Grammar*. Amsterdam: John Benjamins.
- Hacıyev, A. (1985). *Linguistik Terminlarning İzahli Lugati*. Taşkent: Okıtuvçı Neşriyatı.
- Hanser, O. (2003). *Türkmençe Elkitabı* (Çev. Z. K. Ölmez). Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 17.
- Huddleston, R., Pullum, G. K. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- İskakov, A. (1991). *Qazirgi Qazaq Tili-Morfologiya*. Ana Dili, Almatı.
- Khomutova, T. N. (2014). Mood and Modality in Modern English. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (154), 395-401.
- Kiefer, F. (1987). On Defining Modality. *Folia Linguistica*, 21, 67-94.
- Klavans, J. L. (1982). *Some Problems in a Theory of Clitics*. Bloomington, IN: Indiana University Linguistics Club.
- Koca, S. (2018a). *Tarihî Türk Lehçelerinde Klitikler (8-15. Yüzyıl)*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Koca, S. (2018b). Klitik Kavramı ve Türkçede Klitikler-I. *Dil Araştırmaları*, 23, 299-315.
- Koca, S. (2020). Klitik Kavramı ve Türkçede Klitikler-II. *Dil Araştırmaları*, 26, 7-36.
- Kornfilt, J. (1996). On Some Copular Clitics in Turkish. *Papers on Clitics*. (Eds. Artemis Alexiadou, Nanna Fuhrop, Paul Law, Sylvia Löhken), Berlin: Zentrum für Allgemeine Sprachwissenschaft, ZAS Papers in Linguistics 6, 96-114.
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. London&New York: Routledge Pub.
- Lyons, J. (1968). *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Memetov A. (2013). *Kırım Tatarcası: Monografi*. Simferopol: KRP «Kırmuçpedgiz Yayınları.
- Narrog, H. (2005). On Defining Modality Again. *Language Sciences*, 27, 165-192.
- Nevis, J. A. (2000). Clitics. *Morphology: an international handbook on inflection and word formation*, (Eds. G. Booij, C. Lehmann vd.). V. 1, Berlin&New York: Walter de Gruyter, 388-404.
- Öz Özcan, A. (2008). Özbek ve Türkiye Türkçesinde “Kesinlik” Bildiren Modal Sözcükler. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (5)9, 447-459.
- Öz Özcan, A. (2004). Özbek ve Türkiye Türkçesinde “Olasılık-Tahmin” Bildiren Modal Sözcükler. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, C. II, (20-26.09.2004), Ankara: TDK Yayınları, 2253- 2261.
- Palmer, F. R. (1986). *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Palmer, F. R. (1998). Mood and Modality: Basic Principles. (Eds. K. Brown, J. Miller), *Concise Encyclopedia of Grammatical Categories*. Oxford: Elsevier, 229-235.
- Palmer, F. R. (2001). *Mood and Modality* (2nd ed). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sarı, B. & Güder, N. (1998). *Türkmencenin Grameri II (Morfolojiya: Şekil Bilgisi)*. Ankara: MYB Yay.
- Sorokina, A. V. (2010). *Modalniye Slova i Konstruktsii V Turetskom i Çuvaşskom Yazıkah*. Doktora tezi, Çeboksarı: Ulyanov adındaki Çuvaş Devlet Üniversitesi.
- Söyegov, M. (2000). *Türkmen Diliniň Garmatikası*. Aşgabat-1999: TDK Yayınları.
- Söyegov, M. & Arnazarov S. (2017). *Örnekleli Türkmençe Gramer*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Spencer, A. & Luís, A. R. (2012). *Clitics: An Introduction*. New York: Cambridge University Press.
- Traugott, E. C. (2011). Modality from a Historical Perspective. *Language and Linguistics Compass*, 5(6), 381-396.
- Usmanova, M. G. (2006). *Grammatika Başkirkogo Yazık Dlyalzuçayuşih Yazık Kak Gosudarstvenny*. Ufa: Kitap.
- Van der Auwera, J., Plungian, V. A. (1998). Modality's Semantic Map. *Linguistic Typology*, 2(1), 125-139.
- Vinogradov, V. V. (1938). *Sovremennyj ruskij jazyk*. Moscow.
- Yıldırım, H. (2017). *Türkmen Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Zeynalov, F. P. (1965). *Muasir Türk Dillerinde Edat ve Modal Sözler*. Bakı: Azerbaycan Nazirler Sovetinin Ali ve Orta İhtisas Tehsili Komitesi.
- Zeynalov, F. P. (1993). *Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dil Bilgisi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Zwicky, A. M. (1977). *On Clitics*. Bloomington, IN: Indiana University Linguistics Club.